

DIN NOU DESPRE „DECEBALVS PER SCORILO“

ION GLODARIU

Vasul care poartă pe el inscripția DECEBALVS PER SCORILO, descoperit la Sarmizegetusa Regia — mai întâi în 1803¹, apoi în 1954² — este eu atît mai cunoscut și a fost atît de mult comentat în literatura de specialitate, încît aproape nu mai era nevoie să fie descris. Cu toate acestea cel puțin caracteristicile esențiale ale lui trebuie reamintite³: forma conică, unicat în ceramica dacică, cu pereții îngroșați la buză și la fund, înalt de 0,73 m, cu diametrul gurii de 1,26 m și al fundului de 0,06 m. Imediat sub buză se află patru perforații, dispuse două câte două, față în față, pentru a putea fi atîrnat. Tot sub buză, deci cu intenția clară de a fi văzute, înainte de ardere s-au aplicat de patru ori câte două ștampile, una cu cuvîntul DECEBALVS, scris retrograd, cealaltă cu PER SCORILIO scrise tot retrograd dar, spre deosebire de prima, aplicată răsurnat. Primul cartuş: 7,3×1,3 cm, litere înalte de 0,7—0,9 cm; al doilea; 8,5×1,3 cm, litere înalte de 0,7—1 cm.

Încă de la prima publicare⁴ C. Daicoviciu a avut în vedere ambele posibilități de interpretare a inscripției: în limba latină *Decebalus per Scorilo(nem fecit)* „Decebalus prin Scorilo a făcut (vasul)“ sau în limba dacică *Decebalus per Scorilo* „Decebalus fiul lui Scorilo“. În favoarea primeia pledau caracterul latin al literelor, dar autorul se îndoia de posibilitatea unei abrevieri a lui *Scorilonem* și adăuga curiozitatea că în inscripție apar numele a două căpetenii dacice, cunoscute și din alte izvoare.

Fără a trece în revistă toate părerile exprimate în legătură cu această inscripție⁵, o menționăm pe aceea după care *per* ar trebui citit *puer*, cu înțelesul de sclav⁶ și cealaltă, a majorității cercetătorilor, după care *per* este prepoziție latinească (*prin*). Notez totodată că unii autori, între care și semnatarul acestor rînduri, au oscilat între acceptarea variantei dacice

¹ Descoperire întîmplătoare constînd probabil din cîteva fragmente ceramice între care se află și unul cu stampila PER SCORILO (S. Jakó, în *ActaMN*, 3, 1966, p. 110; 8, 1971, p. 442) ajuns în Muz. Viena.

² C. Daicoviciu, în *SCIV*, 6, 1—2, 1955, p. 55—59; C. Daicoviciu și colab., în *NCIV*, 6, 1—2, 1955, p. 195—204 (săpături sistematice cu prilejul cărora s-a descoperit o locuință poligonală cu 20 de laturi în inventarul căreia se aflau și celelalte fragmente ceramice ale vasului în discuție).

³ Detalii tehnice la H. Daicoviciu, în *Iliri și daci, Illyriens et Daces*, Cluj—București, 1972, p. 187, D 236; cf. D. Protase, în *ThracoDacica*, 7, 1986, p. 146—147.

⁴ C. Daicoviciu, *op. cit.*, 57, 203.

⁵ Vezi D. Protase, *op. cit.*, p. 148—151.

⁶ Vl. Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei, statului și dreptului R.P.R.* I, 1955, p. 52. Cum *Decebalus* este un supranume (infra, p. 2—3), neatestat înainte de numai începînd cu cunoscutul rege, posibilitatea ca *Decebalus* din inscripție să fie sclavul lui Scorilo este exclusă.

sau latine a inscripției. Oricum este de menționat că, în conformitate cu statistica întocmită de D. Protase, pentru caracterul latin al inscripției s-au pronunțat 11 autori, în timp ce pentru „dacismul“ ei doar cinci⁷, ceea ce evident nu are importanță în demonstrarea justetei uneia sau alteia dintre păreri, ci doar pentru a sublinia, dacă mai este nevoie, interesul suscitât de epigrafa de la Sarmizegetusa.

Cum spuneam, vasul este un unicat în ceramica dacică. Din acest motiv, ca și din pricina orificiilor utilizate la suspendarea lui (altfel vasul poate sta în poziție verticală numai cu ajutorul unui suport) a fost socotit vas de cult. Repetarea de patru ori a celor două stampile (și sînt două pentru că înscrierea celor trei cuvinte într-o singură stampilă făcea dificilă obținerea curbării pentru imprimarea ei pe vas) și plasarea acestora în loc vizibil sînt intenționate. Este cert totodată că acela care a confecționat stampilele era știutor de carte, că literele sînt latine și este aproape tot atît de cert că olarul care le-a aplicat era analfabet; altminteri cea de a doua stampilă n-ar fi fost aplicată sistematic răsturnat.

Tot de domeniul certitudinilor sînt constatările potrivit cărora între miile de stampile romane de pe vase, cunoscute astăzi, nu există nici o analogie perfectă⁸, la fel cum nu există nici în ceramica dacică. Inscripția incizată pe două vase de la Oenița, înainte de ardere, BACIAEOC ΘIAMAPKOC ΕΠΙ ΟΕΙ⁹, nu este realizată cu ajutorul unei stampile și nu demonstrează altceva decît că „regele“ de acolo, Thiamarcus, era proprietar de atelier ceramic. Celelalte inscripții de la Oenița, zgîriate după ardere, nu intră acum în discuție.

În sfîrșit, în stadiul documentației actuale este absolut sigur că Decebalus din inscripție nu poate fi altul decît ultimul rege dac. Cea mai veche atestare a numelui *Decebalus* este aceea a regelui¹⁰; toate celelalte sînt ulterioare, din secolele II—IV¹¹. Mai mult, s-a demonstrat că *Decebalus* (în care radicalul provine probabil din i-e. *dek' — „a lua, întîmpina, onora“¹² și *balas*, *balos*, *balus*, are „corespondentele“ în figianul βαλῆς „rege“, lat. *de-bilis* „fără putere“, v. irl. *bale* „puternic“, v. sl. *bolije* „mai mare“, scr. *bala-m* „fortă“¹²) este un supranume al lui Diurpaneus luat sau primit probabil după răsunătoarea victorie asupra lui Cornelius Fuscus¹³. De altminteri identitatea Diurpaneus — Decebalus fusese remarcată de mai înainte¹⁴. În aceste condiții este evident că la sfîrșitul secolului I e.n. și la

⁷ D. Protase, *op. cit.*, p. 151—152.

⁸ Des amintita stampilă de sub buza unei amfore romane descoperită la Porolissum (M. Macrea, în *Materiale*, 7, 1961, p. 378, fig. 15) *Imp(eratoris) Nervae Aug(usti)* poate fi invocată doar ca analogie pentru o situație similară celei a babilonului de la Oenița, nu și pentru *Decebalus per Scorilo*. Cf. și observația lui P. Mackendrick (*Pietrele dacilor vorbesc*, 1978, p. 56) privitoare la inexistența unei stampile similare de olar în colecțiile cunoscute (pe vase romane desigur).

⁹ D. Berciu, în *SCIVA*, 24, 3, 1974, p. 386; idem, *Buridava dacică*, 1981, p. 136—141.

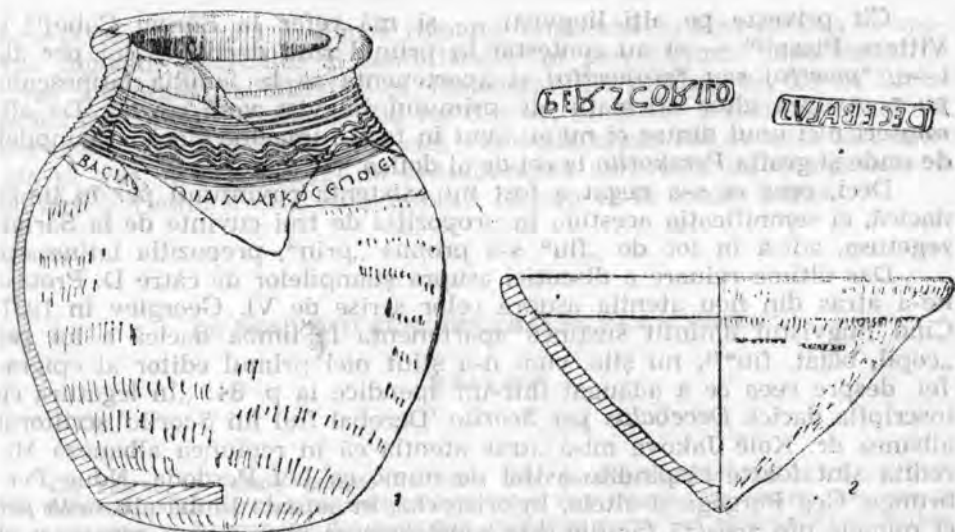
¹⁰ Cf. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, 1967, p. 101, s.v. *Decebalus*.

¹¹ *Supra*, nota 10; D. Protase, *op. cit.*, p. 151.

¹² *Supra*, nota 10; N. Gostar—V. Lica, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Etecebal*, 1984, p. 58.

¹³ N. Gostar—V. Lica, *op. cit.*, p. 56—59.

¹⁴ I. Hampt, în *MCC*, XV, 1870, p. 144 („Durpaneus; als König nannte er sich Decebalus...“).

1 Vas cu inscripția ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΘΙΑΜΑΡΚΟΣ ΕΠΙΘΕΙ, descoperit la Oenița; 2. vasul cu ștampile DECEBALVS și PER SCORILO (sus ștampilele mărite), descoperite la Sarmisegetusa.

începutul celui următor (de când datează vasul de la Sarmizegetusa) numele Decebalus nu putea fi al unui „muritor de rînd“.

Cît despre *Scorilo*, acesta poate fi numele fostului rege dac amintit de Frontinus¹⁵ și de Iordanes¹⁶ în timpul războaielor civile de la Roma din anii 68—70 sau al altui personaj.

Și acum cuvîntul *per*. Cei trei binecunoscuți lingviști care au zăbovit asupra limbii traco-dace, D. Decev, Vl. Georgiev și I. I. Russu, susțin fără nici un fel de rezerve că *per*, *por* „copil, băiat, fiu“ este un cuvînt aparținător acestei limbi și dădeau exemple de felul *Auluporis*, *Daleporis*, *Epteporis*, *Mucapor*, *Marcipor*, *Naepor*, *Olipor*, *Ziper*, *Seiciper*¹⁷.

Observația lui D. Protase potrivit căreia „Nici măcar cuvîntul *per* sau *por* 'fiu' (în daciă) nu poate fi invocat ca argument, deoarece el nicăieri nu apare independent, ci totdeauna *postpus*, atașat de un nume propriu de persoană, ca *Ziper*, *Seiciper*, *Mucapor*, *Pieporus* etc.“¹⁸ este fără obiect din două motive. Mai întîi pentru că nu avem texte în limba traco-dacică în care să apară acest cuvînt, desigur cu excepția epigrafei în discuție. Și, în al doilea rînd, pentru că toate acestea au fost inițial patronime, dar ulterior ele și-au pierdut o astfel de calitate. Inutil să adăugăm că doar o parte din numele traco-dace cunoscute sînt patronime.

¹⁵ *Stratagemele*, I, 10, 4 (Scorylus).

¹⁶ *Getica*, 73 (cu grafia neobișnuită Coryllus).

¹⁷ D. Decev, *Die thrakischen Sprachreste*, Viena, 1957, p. 374; Vl. Georgiev, *Trakiiskijaz ezik. La langue thrace*, Sofia, 1957, p. 26, 84; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 115.

¹⁸ D. Protase, *op. cit.*, p. 152.

Cît privește pe alți lingviști — și mă refer la Eqrem Çabej¹⁹ și Vittore Pisani²⁰ — ei au contestat în primul rînd derivarea lui *per* din i—e. **pwer(o)* sau **p(o)wer(o)* și apartenența sa la familia latinescului *puer*. Asupra altor afirmații ale primului lingvist vom reveni. De altminteri nici unul dintre ei nu au avut în față o imagine clară a stampilei, de unde și grafia *Perskorilo* la cel de al doilea.

Deci, ceea ce s-a negat a fost nu existența cuvîntului *per* în limba dacică, ci semnificația acestuia în propoziția de trei cuvinte de la Sarmizegetusa, adică în loc de „fiu“ s-a propus „prin“, prepoziția latinească.

Dar ultima reluare a discuției asupra ștampilelor de către D. Protase ne-a atras din nou atenția asupra celor scrise de Vl. Georgiev în 1957. Cînd lingvistul amintit susținea apartenența la limba dacică a lui *per* „copil, băiat, fiu“²¹, nu știa, cum n-a știut nici primul editor al epigrafei, despre ceea ce a adăugat într-un apendice la p. 84: „În legătură cu inscripția dacică *Decebalus per Scorilo* 'Decebal fiul lui Scorilo' scriitorul albanez dr. Kolë Jakova mi-a atras atenția că în regiunea albaneză Mîrëdita sînt foarte răspîndite astfel de nume ca Lef Perdoda, Ndue Perbrunga, Geg Pergega și altele. În orice caz, în actuala limbă albaneză *per* și numele din această familie este considerat ca un arhaism conservat al glosei dacice *per* 'copil, băiat, fiu'. Acest fapt aduce încă o dovadă că dacica (daco-moesica) stă la baza limbii albaneze“.

Eq. Çabej obiectează la afirmațiile lui Vl. Georgiev astfel: „Nu pot să-l urmez pe cercetătorul bulgar nici în identificarea primei părți a numelor de familie compuse, obișnuite mai ales în Mirdita, de tipul *Ndue Perbrunga*, *Geg Pergega*, cu tracicul *per* în *Decebalus per Scorillo* (sic!). Și aici e vorba de un fenomen intern și limitat teritorial al limbii albaneze care nu are nici o legătură cu situația din tracă. În onomastica din Mirdita *per* reprezintă forma scurtă a lui *prend* și a derivatului său *prenk*, așa încît *Gegë Pergega* indică pe fiul lui *Prend* sau al lui *Prenk Gega*, iar al doilea nume *Pergega* rezultă din contopirea numelui dublu *Prend Gega*. Dacă *per* indică într-adevăr filiația în limba tracă, cum presupun Georgiev și alții, nu trebuie să aparțină neapărat, cum crede el, familiei latinescului *puer*. Dacă este o prepoziție, atunci se poate compara desigur cu albanezul *prej* (din), care etimologic este identic cu *për* (pentru, peste, după, din cauză), care indică originea, ca de ex. în *Omeri prej Mujit* 'Omer fiul lui Muji'²². Este de observat în legătură cu cele scrise de Eq. Çabej că *per*, indiferent cum este socotit în albaneză, indică tot originea, dacă nu cumva inițial chiar filiația.

Înutil să insist în continuare asupra părerilor lingviștilor — deosebite în detalii doar — potrivit cărora limba traco-dacică stă la baza limbii albaneze, ceea ce explică și existența celor vreo 80 de cuvinte comune în română și albaneză.

În concluzie, dacă se au în vedere unicitatea formei de vas ceramic și unicitatea stampilei în lumea dacică, ca și absența unei analogii per-

¹⁹ În *SCL*, X, 4, 1959, p. 553.

²⁰ În *Paideia. Rivista letteraria di informazione bibliografica*, XVI, 4, 1961, p. 246. Op. cit., p. 25—26.

²² Eq. Çabej, l.c.

fecte pentru stampilă în lumea romană, împreună cu semnificația și apariția numelui Decebalus și semnificația lui *per*, inclusiv pînă astăzi în limba albaneză, posibilitatea ca *Decebalus per Scorilo* să fie în limba dacică însemnînd *Decebalus fiul lui Scorilo*, nu poate fi nici cum exclusă. Mai mult, explicată în limba dacică inscripția rămîne așa cum a fost aplicată pe vas, fără a recurge la presupunerea abrevierii lui *Scorilonem* și omiterii verbului *f(ecit)*, cum implică lectura ei în limba latină.

DE NOUVEAU SUR „DECEBALVS PER SCORILO”

Résumé

On relève la forme unique du vase aux estampilles *DECEBALVS* et *PER SCORILO* dans la céramique dace, l'apposition des estampilles quatre fois sur le corps du vase et le manque des analogies parfaites parmi les milliers d'estampilles romaines connues. La signification du surnom Decebalus (i.e. „dek „prendre, honorer”; *balus* „puissant”) pris par le roi Diurpaneus, ainsi que l'existence d'autres Decebali seulement aux IIe–IVe siècles, démontrent que dans l'inscription apparaît, en vérité, le nom du dernier roi dace; Scorilo peut-être aussi un roi (Frontinus, *Strat.*, I, 10, 4; Iordanes, *Get.*, 73), ou une personne au même nom. Il est certain que dans le dace *per* signifie „fils, garçon, enfant” et la circonstance qu'il a été conservé comme un archaïsme dans l'albanais (dans des noms du genre *Lef Perdoda*, *Ndue Perbrunga*, *Geg Pergega*), qui a comme base la langue thraco-dace, fait qu'on ne peut pas exclure la possibilité que l'inscription *Decebalus per Scorilo* „Décébale fils de Scorilo” soit rédigé en dace, en faveur de la lecture en latin *Decebalus per Scorilo(nem fecit)* „Décébale par Scorilo a fait (le vase)”.